

Berlász Melinda:

Mit ígér Lajtha László Összegyűjtött írásainak második kötete?

A megjelent és az előkészületben álló Lajtha-írásgyűjtemények összefüggéseiről¹

Több mint húsz éve, 1992-ben, a Lajtha-centenárium évében jelent meg [Lajtha László Összegyűjtött írásainak első kötete](#) az Akadémiai Kiadónál. A jegyzetekkel és egyidejű bibliográfiával rendelkező írásgyűjtemény elsődleges célja Lajtha tudományos érdeklődésének, kutatásterületein kibontakozó publikációs tevékenységének bemutatása volt. Az első kötet ötvenöt Lajtha-írást tartalmazott.

A kritikai kiadás koncepciójának kialakításában fontos előzményt jelentett egy néhány évvel korábbi, 1984-ben megjelent kismonográfiám,² amely – az Akadémiai Kiadónak *A múlt magyar tudósai* című sorozatában – Lajtha László tudományos munkásságát dolgozta fel, és ennek körében elvégezte a Lajtha-publikációk és -kéziratok tüzetes forrásvizsgálatát.

Minthogy a Lajtha-írások kritikai kiadásának két kötete tartalmilag egymást kiegészítő anyagot közöl, és a két kiadvány időben két évtizednyi távolságban jelenik meg, e szempontok miatt az előkészületben lévő második kötet ismertetésekor az előzményekkel való tematikus és szerkezeti összefüggések felidézésétől nem tekinthetünk el. E megfontolás alapján először az első kötet fejezet-felosztását és azon belül az írások tartalmi-műfaji szempontjait mutatom be.

---

¹ A tanulmány a Lajtha László halálának ötvenedik évfordulója tiszteletére rendezett konferencián, 2013. február 16-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Berlász Melinda: Lajtha László. In: *A múlt magyar tudósai*. Főszerkesztő: Tolnai Gábor. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984., 275.

II. A MAGYAR NÉPZENÉRŐL, NÉPZENEKUTATÁSRÓL 15

Kiadványokban megjelent írások

3. Bartók zenefolklorisztikai munkái	17
4. A magyar népzene kora	22
5. A Basa Pista népballada történeti háttere	30
6. A népzene gyűjtéséről	31
7. Népzenei formaproblémák	34
8. A Kultuszminisztérium gramofonakciója	40
9. A magyar népzene	45
10. Népdalgyűjtés	49
11. Az 1930. évi népzenei gyűjtések	54
12. A kiszéjárás a Hont megyei Ipolybalogon	75
13. Kispaládi pünkösddőlő	76
14. Kuruc eredetű dallam a magyar népdalgyűjtésben	78
15. Népdal, népzene gyűjtés	83
16. Levél egy falusi tanítóhoz	92
17. A gramofonlemezre való népdalgyűjtés muzeológiai jelentősége	95
18. Mi a népművészet?	100
19. A „vadleány”	105
20. Újra megtalált magyar népdaltípus	110

Kéziratban fennmaradt előadások

21. [Néhány gondolat a magyar népzene előadásmódjáról]	126
22. A népzene alkotói megközelítésének különbözőségei Bartóknál, Kodálynál és saját zenémben	130
23. In vivo, in vitro. A magyar népzene tudomány technikai előfeltételei	136
24. A magyar népzeneről	143
25. Cigánybandák és a magyar népzene	150
26. Gondolatok a népzene gyűjtésének, lejegyzésének és rendszerezésének módszeréről ..	155

Lajtha László Összegyűjtött írásai – az I. kötet tartalomjegyzékének II. fejezete:

A magyar népzeneről, népzene kutatásról közzétett publikációk

Az első kötet tartalomjegyzéke alapján a tematikus fejezetek és azon belül a közlemények jól áttekinthetők. Az írásgyűjtemény közreadási koncepciója szerint a tartalmilag meghatározó, jelentős anyagot közlő írásműcsoporttól kiindulva következnek Lajtha kutatói érdeklődésének kisebb, önálló tematikus területei: a magyar népzene kutatást képviselő műcsoport után (II. fejezet, 24 írásművel) a magyar néptánc kutatásról (III. fejezet), a hangszertörténetről (IV. fejezet), továbbá több témát felölelő egységben a zenei közéletéről, zeneszerzőkről és kortársakról szóló írásművek következnek (V. fejezet), a gyűjteményt a szerző önmagáról, munkásságáról adott nyilatkozatai zárják. A hat tematikus fejezet áttekintése során az egyes művekről–műcsoportokról adunk tájékoztatást.

***

Lajtha írásműveinek tartalmi-történeti szerveződése szinte önmaga törvényei szerint jelölte ki az *Összegyűjtött írások* első kötetének két fő fejezetét: a népzene kutatásról és a néptánc kutatásról szóló írások csoportját. Az irodalmi munkásság középpontjában álló népzenei fejezet kronologikus rendjében az 1925-ben megjelent, Bartók *A magyar népdal* című kötetéről írt recenziótól³ az 1962 júniusában, a párizsi Sorbonne-on tartott előadásig⁴ követhetők nyomon a Lajtha tudományos szemléletének kibontakozását képviselő írásművek. (A tartalomjegyzékben a 3–26. sorszámmal jelzett művekről van szó, mely a *Gondolatok a népzene gyűjtésének, lejegyzésének és rendszerezésének módszeréről* című előadással zárul.)

Az egyes tematikus fejezetek bemutatásakor a különböző rendeltetésű-műfajú közleményekre hívom fel figyelmet, melyek a tartalomjegyzék részletekben történő áttekintése alapján könnyen azonosíthatók.

1. Az I. kötet népzenei fejezetében a *népzenei szakkérdésekkel foglalkozó írásművek*, – mint Lajtha személyes kutatómunkájának közvetlen reflexiói – a témakör törzsanyagának tekinthetők.

2. A széleskörű tudományos tájékoztatás feladatát ellátó írásművek, mint a korabeli lexikonokban, kézikönyvekben és emlékkönyv-fejezetekben közzétett népzenei szócikkek, fejezetek Lajtha kutatói pályájától elválaszthatatlan kötelezettségként merültek fel az évtizedek során. A következőkben egy-egy példa keretében mutatom be Lajtha ismétlődő felkéréseinek publikációs eredményeit: a kronológiában elsőként megjelenő közleményt – az 1920-as évekből –, amely egy Lukács György szerkesztette (*Magyarok a kultúráért* című) tanulmánykötet fejezete⁵ (9. közlemény), továbbá a harmincas évekből egy népzenei szócikket a Tóth–Szabolcsi-lexikon felkérésére⁶ (10. közlemény), ezt követően az ugyancsak lexikális rendeltetésű, a *Magyar Muzsika Könyve* számára publikált népzene-fejezetet (Veress Sándorral

---

³ Lajtha László: Bartók Béla zenefolklorisztikai munkái. Könyvismertetés. *Ethnographia*, 1925. (XXXVI.) július–december, 182–185.

⁴ Lásd a 16. lábjegyzetet.

⁵ Lajtha László: A magyar népzene. In: *Magyarok a kultúráért*. Szerk.: Lukács György. Budapest, 1929., 381–385. A kötet ugyanabban az évben franciául is megjelent. Lásd a bibliográfiát Lajtha László *Összegyűjtött írásainak* első kötetében.

⁶ Lajtha László: Népdalgyűjtés. In: *Zenei lexikon*. Szerk.: Tóth Aladár és Szabolcsi Bence. Győző Andor kiadása, é. n. II. 233–236.

társszerzőségben, 15. közlemény),⁷ végül a negyvenes évekből, a táncházmozgalom ősforrásaként számon tartott tanulmányt, az első széki gyűjtésről készült népzenei beszámolót, a Gunda Béla szerkesztette Kodály-émlékkötet közleményeként⁸ (20. közlemény).

3. Újabb műfajcsoportot képviselnek Lajtha különféle sajtóorgánumban közzétett, a népzene ügyének szolgálatát célzó írásművei–előadásai, melyek a magyar és az európai tájékoztatás feladatát vállalták időszerű eseményekhez kapcsolódóan. A példaként kiválasztott írások Lajthának egy-egy személyes hangvételű, népzenei nyilatkozatáról adnak számot évtizedenkénti áttekintésben: az *Iskolánkívüli Népművelésben* a népzene gyűjtés jelentőségéről (az 1920-as évek végén, a 6. közlemény),⁹ az *Énekszóban*, az 1930-as évekbeli népzenei mozgalomról, egy szerkesztői levélben¹⁰ (16. közlemény), a *Nouvelle Revue de Hongrie* folyóiratban egy francia nyelvű, nemzetközi tájékoztatást célzó tanulmányról¹¹ (24. közlemény), és a második világháború után, a megváltozott igényeknek megfelelően, az új nemzedéket megszólító-tanító célzatú előadásról,¹² amelyet a Népművelési Intézetben, az ötvenes évek elején tartott Lajtha.

Az utóbbi, népszerűsítő előadás bemutatásával már átléptünk a kéziratban maradt népzenei előadások kötetünkbeli alfejezetébe. A megtett lépés nemcsak műfajváltást, hanem a háború utáni, történelmi helyzetbe sodródás főbb lépéseit is követhetően jelzi a feladatok és a lehetőségek 1948 és 1962 közötti változásaiban. Az itt olvasható címek Lajtha népzenekutatói pályaképének fordulatjelző reprezentánsai. A hat előadás közül az első két művet¹³ Londonban, az akkoriban szerveződő IFMC¹⁴ rendezvényén, a testület vezetőségi tagjaként adta elő Lajtha. A következő két előadás az ötvenes

---

⁷ Lajtha László–Veress Sándor: Népdal, népzene gyűjtés. In: Magyar Muzsika Könyve. Szerk.: Molnár Imre dr. 1936., 172–179.

⁸ Lajtha László: Újra megtalált magyar népdaltípus. In: Emlékkönyv Kodály Zoltán 60. születésnapjára. Szerk.: Gunda Béla. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 1943., 219–233.

⁹ Lajtha László: A népzene gyűjtéséről. *Iskolánkívüli Népművelés*, 1929. (I. évf.) 7. sz., 275–276.

¹⁰ Lajtha László: Levél egy falusi tanítóhoz... *Énekszó*, 1937. (IV. évf.) 5. sz., 17–18.

¹¹ Lajtha László: Mi a népművészet? (Qu'est que l'art populaire?), *Nouvelle Revue de Hongrie* (XXXIV. évf.) Jan., 20–25.

¹² Lajtha László: A magyar népzeneről. Előadás.

¹³ A két londoni előadás címe: 1. Néhány gondolat a magyar népzene előadásmódjáról. 2. A népzene alkotói megközelítésének különbözőségei Bartóknál, Kodálynál és saját zenémben. Lásd a bibliográfiát Lajtha László Összegyűjtött írásainak első kötetében.

¹⁴ International Folk Music Council (Nemzetközi Népzenei Tanács), amelynek megalakulásában Lajtha tanácsadóként, személyesen közreműködött.

években, itthon hangzott el: az egyiket a Magyar Néprajzi Társaság tagjaként olvasta fel, a hagyományos tudósműhelyben,¹⁵ a másikat, a továbblépést–megélhetést biztosító Népművelési Intézet továbbképző rendezvényén.¹⁶ Áttekintésünk végén Lajtha két, utolsónak tekinthető népzenei felolvasását említjük, amelyeknek megírására 1962-ben két nyugat-európai fővárosból, Oslóból és Párizsból kapott felkérés adott alkalmat. Ezek egyike, mint e művet a fentiekben már említettük,¹⁷ Jacques Chailley professzor megbízásából készült, és a Sorbonne-on hangzott el 1962 nyarán.

A *Magyar népzene*ről szóló kiemelt jelentőségű fejezet részletes áttekintésével Lajtha népzenei állásfoglalásainak egyéni szemléletét, valamint széleskörű, társadalmi rendeltetésű publikációs természetét ismertettük.

Az előzmények áttekintésére több elvi és gyakorlati megfontolás vezetett: egyrészt a második Lajtha-forrásgyűjtemény előzményének, műfaji tapasztalatainak összegzése, másrészt Lajtha népzenei munkásságában a tudományos és társadalmi rendeltetés kétirányúságának nyomatékos felidézése, amely Lajtha kutatói habitusában szinte mindvégig portrészzerű közvetlenséggel manifesztálódott. Míg népzenei írásainak egyik vonulata – magyar és francia művelődéstörténeti folyóiratokban, elegáns kézikönyvekben – reprezentatív módon képviselte a századelő magyar népzene-tudományi irodalmát, műveinek másik ága a magyar népzenei-pedagógiai mozgalom mindennapjainak és vitás kérdéseinek megközelítéséről tett tanúságot.

---

¹⁵ Lajtha László: A magyar népzene-tudomány technikai előfeltételei (In vivo, in vitro című kézirat). Előadás a Magyar Néprajzi Társaságban, 1949. január 26-án. In: Berlász Melinda (szerk.): *Hommage à Lajtha. Emlékfüzet...* Két írás Lajtha Lászlótól. Szombathely, 1988., 6–15.

¹⁶ Lásd a 10. lábjegyzetet.

¹⁷ Lajtha László: Gondolatok a népzene gyűjtésének, lejegyzésének és rendszerezésének módszeréről. Megjelent a magyar nyelvű kézirat alapján, Lajtha László Összegyűjtött írásainak első kötetében (26. közlemény).

III. A MAGYAR NÉPTÁNCRÓL	167
27. Népies játékok és táncok Magyarországon	169
28. A magyar néptánc	173
29. A magyar néptánc	176
30. A paraszttánc	181
31. Molnár István: Magyar táncgyománnyok	186
IV. HANGSZERTÖRTÉNET, ZENEI IKONOGRÁFIA	187
32. A tárogató vándorútja Perzsiából Európába	189
33. Két régi lantról	191
34. A tárogatóról	201
35. Díszített hangszerek	202
36. Magyar hangszerábrázolásokról	214
37. A tekerő	228

*Az I. kötet tartalomjegyzékének III. és IV. fejezete – a magyar néptáncról
és hangszer történetéről közölt publikációk áttekintése*

A következőkben már jóval visszafogottabb arányokban szentelek figyelmet az első kötet további fejezeteire és közleményeire. *A magyar néptáncról* szóló öt közlemény kiválasztásakor Lajtha két évtizeden át differenciálódó tánc történeti szemléletének bemutatására törekedtem: az 1928-as, prágai Nemzetközi Népművészeti Kongresszuson elhangzott előadásától¹⁸ kezdődően az 1947-ben, Molnár István tánc kötetéről szóló recenzióimig.¹⁹

Az első kötet népzenei és néptánc-fejezeteihez mintegy teljesen önálló szakirodalmi ágazatként csatlakozott a *hangszertörténeti írások* csoportja. Létrejöttüket Lajthának a Nemzeti Múzeum hangszerosztályán betöltött munkaköre és a Néprajzi Múzeumban a népi hangszerekhez fűződő érdeklődése ösztönözte 1923–1939 között. Az átmenetinek tűnő, de történetileg alapvetést jelentő hangszer történeti publikációinak teljes anyaga már az első kötetben, a maga teljességében megjelent.²⁰

¹⁸ Lajtha László: Népies játékok és táncok Magyarországon. Zenei Szemle, 1929. I., 31–34., továbbá lásd a bibliográfiát Lajtha László Összegyűjtött írásainak első kötetében.

¹⁹ Lajtha László: Molnár István: Magyar táncgyománnyok. Ethnographia, 1947. (58. évf.), 335.

²⁰ Lajtha hangszer történeti írásainak tudományteremtő jelentőségéről Tari Lujza tudományos értékelést adott a jelen előadásnak is helyet adó konferencián, *Lajtha László hangszer kutatása, mai tanulságokkal* címmel.

V. A ZENEI KÖZÉLETRŐL, ZENESZERZŐKRŐL, KORTÁRSAKRÓL	237
Kiadványokban megjelent írások	
38. Javaslat a magyar zene bel- és külföldi propagálásáról	239
39. Schweitzer zenei munkássága	242
40. Egyházzenei vitánk margójára	245
41. Hubay Jenő	250
42. Egy francia balett Budapesten	252
43. A közönség és a mai zene	255
44. Liszt és a modern zene	260
45. Palotay Gertrúd: Oszmán-török elemek a magyar hímzésben	267
46. Zene és film	270
Kéziratban fennmaradt rádióelőadások, előadások	
47. Megemlékezés Bartók Béláról	275
48. Claude Debussy	279
49. Vaughan Williams	282
50. Megnyitó beszéd Medveczky Jenő kiállításán	287
VI. ÖNMAGÁRÓL, MUNKÁSSÁGÁRÓL	289
51. Premier után	291
52. Nyilatkozat	293
53. Lajtha László látogatása Párizsban	294
54. A szépséghez sokféle út visz... (Lajtha László a zenei stílusról, a balettről, a filmről)	297
55. Dr. Lajtha László	300

Az I. kötet tartalomjegyzékének V. és VI. fejezete

Az írásgyűjtemény két utolsó fejezetében Lajtha zeneszerzői, kritikusi, esztétikai szemléletének jellegzetes megnyilatkozásaiból válogattam. A zenei közéletéről, a kortársakról szóló írások csoportját néhány zenekritikával egészítettem ki. Lajtha magyar zeneszerzőkre vonatkozó néhány írása közül példaként egy külföldnek szóló Hubay-nekrológot²¹ és egy magyar nyelvű Liszt-cikket²² közöltem.

A fejezetnek néhány figyelmet keltő kéziratos előadására hívom fel a figyelmet: egy említésre érdemes rádióelőadásra, amely Bartók halálának második évfordulóján hangzott el, illetve két további felolvasásra, melyekben Lajtha két, személyéhez érzelmileg is közel álló 20. századi európai mesterről írt: az egyikben Debussyról,²³ a másikban Vaughan Williamsról²⁴ (a fenti tartalomjegyzékben a 48. és 49. számú közlemények).

A kötetzáró VI. fejezetben Lajtha csekély számú, önmagáról, munkásságáról szóló nyilatkozatából válogattam, melyek főként élete utolsó éveinek jeles és kevésbé jeles

²¹ Lajtha László: Hubay Jenő. *Nouvelle Revue de Hongrie*. 1937. április, 348–350.

²² Lajtha László: Liszt és a modern zene. *Magyar Csillag*, 1943.

²³ Lajtha László: Claude Debussy. Rádióelőadás, 1947.

²⁴ Lajtha László: Vaughan Williams. Előadás, 1948.

eseményeihez kapcsolódnak. A kortörténeti jelentőségű, VII. szimfóniához fűződő önvédelmi vallomást²⁵ és az élete utolsó napjaiban készült szombathelyi interjút²⁶ Lajtha kétirányú munkássága utolsó önarcképének tekintetem. Velük zártam le az első írásgyűjtemény félszáznyi művet tartalmazó kritikai kiadását.

* * *

A következőkben a két kötetre tervezett kiadvány válogatási elveiről, közreadási szempontjairól szólok. A Lajtha-írásművek 1991-ben összeállított, mintegy kilencven tételt tartalmazó bibliográfiája a kétkötetes kiadási terv kiindulópontjául szolgált. A tartalmi-műfaji, a terjedelmi és közismertségi szempontok, továbbá a jelentős arányú fordítói és kotta-előállítási feladatok anyagi és gyakorlati feltételei a két részben, két időben megjelenő írásművek sorrendjét elsődlegesen meghatározták.

Közreadó-szerkesztőként már az 1980-as évek végén, az első kötet tervezési periódusában felismertem az elvégzendő forráskutatások távlati, időben és térben nehezen lezárható perspektíváját. Saját tapasztalataim során szembesültem a Lajtha-dokumentumok földrajzi megosztottságával, a két terepen folytatandó vizsgálatok anyagi és személyi feltételeivel, következésképpen a második kötet évtizedet meghaladó előkészületi periódusával. Felismerésemet a közelmúltban megjelent, más 20. századi zeneszerzők írásgyűjteményeinek tapasztalatai (az első és második kiadások távlati tanulságai) is megerősítették. Ma is érvényesnek tekintem korábbi megítélésemet, miszerint a Lajtha-írások második kötetének közreadása csak a személyi- és anyagi feltételek biztosításával, pályázati támogatással, több éves, csoportos kutatómunka eredményeként valósítható meg.

Tekintettel a Lajtha-kutatás közelmúltbeli eredményeire, a személyi feltételekben mutatkozó némi pozitív változásra, bizvást remélhető, hogy a kiadás előfeltételei a közeljövőben – egy pályázati támogatással alkalmazott munkacsoport együttműködésében – biztosítottá válhatnak.

---

²⁵ Lajtha László: Nyilatkozat, 1959.

²⁶ Kokas Kálmán: Dr. Lajtha László. *Vasi Szemle*, 1963. 2. sz., 122–126.

A kétkötetes felosztásban publikussá váló forrásgyűjtemény szerkezeti felépítésében az egyetlen megoldás a tematikusan folytatódó közlésmód alkalmazása. Ezt a folytatólagos-tematikus felosztást Lajtha írásműveinek két-három tárgykörre szorító szerkezetű tartalmilag is indokoltá teszi.

Eszerint az első kötet tartalmi-tematikus fejezeti beosztása a második kötetben is követhetőnek bizonyul a népzene-kutatói, a néptánc-kutatói és a kis publicisztikai műcsoportok keretében. A két kötet tartalmi-szerkezeti egységében az irodalmi életmű teljes körű közreadásának tudományos feltételei adekvátak tekinthetők.

Az egymást kiegészítő írásgyűjtemények koncepciója gyakorlatilag azt jelenti, hogy a második kötet az előző kötetben nem publikált művek teljes anyagát közlésszerűen, az első kötet válogatási elveit tekintetbe vevő, kiegészítő szempontok alkalmazásával. Tehát mindazon közismeretben álló, nagy terjedelmű történeti, zenei és néprajzi kézikönyvekben megjelent Lajtha-fejezetek, valamint a szerző népzenei dallamgyűjtemény-sorozatait bevezető előszavainak közlése az új íráskötet feladatkörébe tartoznak. Így például a több kiadásban megjelent, *A magyarság néprajza* sorozat IV. kötetében közölt néptáncfejezet,²⁷ illetve az 1953-as *Kodály-émlékkönyvben* publikált, *Egy „hamis” zenekar* című tanulmány (terjedelmes partitúra-melléklettel),²⁸ továbbá a fent említett *Népzenei monográfiák* sorozat bevezető tanulmányai az *Összegyűjtött írások* második forráskiadványában megjelennek.

A sorozatszerűség és a hozzáférhetőség elve alapján az 1934-ben,²⁹ 1939-ben³⁰ és 1952-ben³¹ megjelent három francia nyelvű népzenei kiadványban közölt Lajtha-írásokat is az előkészületi kötet feladatkörébe tartozó műveknek tekintjük. Ebben az összefüggésben említhető, hogy a Párizsban működő, a Nemzetközi Népművészeti Bizottság által közreadott Lajtha-írásokat mint kivételes értékű, nemzetközi jelentőségű tudománytörténeti munkákat – már az *Összegyűjtött írások* tervét és

---

²⁷ Lajtha László–Gönyey Sándor: Néptánc. In: *A magyarság néprajza* IV. kötet, Budapest, 1937. (1943) 76–131.

²⁸ Lajtha László: *Egy „hamis” zenekar*. In: *Zenatudományi tanulmányok I.*, Kodály születésének hetvenedik évfordulója alkalmából. Szerk.: Szabolcsi Bence és Bartha Dénes, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953., 169–199.

²⁹ László Lajtha: Préface. In: *Musique et chanson populaires...* Institut Internationale de la Coopération Intellectuelle, Paris, 1934., 7–13.

³⁰ Laszlo Lajtha: *Hongrie...* In: *Folklore Musical*. Institut Internationale de la Coopération Intellectuelle, Paris, 1939., 139–159.

³¹ Laszlo Lajtha: Préface. In: *Archives de la musique enregistrée*. Collection Phonothèque Nationale (Paris), 7–8.

munkálatait évtizeddel megelőzően – a *Studia Musicologica* folyóiratban, 1980-ban eredeti, francia nyelven újból közzéttem.³²

Az elvi és gyakorlati szempontú kötetfelosztás kérdéséről a második kötet első tartalomjegyzék-változata – a provizórikus nézőpont ellenére is – alaposabb tájékoztatást nyújt.³³

Lajtha László összegyűjtött írásai, II. kötet: fejezetek, írásművek (tervezet):

I. A MAGYAR NÉPZENÉRŐL, NÉPZENEKUTATÁSRÓL

A) Kiadványokban megjelent írások

1. **A magyar dalkincs.** Nyilatkozat = *A Magyar Dal* 1923
2. **A magyar zene ősi múltja** = *Magyarság* 1925.01.29.
3. **A népzénéről** = Nyugat (konferencia) 1933
4. **Előszó** (Préface) = *Musique et chanson populaires*, Paris 1934
5. **Magyarország** (Hongrie) = *Folklore Musicale*. Institut International de la Coopération Intellectuelle, Paris 1939
6. **Erdélyi népköltés** = *Pásztortűz* 1941
7. **A népművészet eredetéről** (Les origines de l'art populaire) = *Nouvelle Revue de Hongrie*, 1941
8. **Gondolatok a népkultúráról** = *Magyar Csillag*, 1943
9. **Egy magyar ráolvasó énekelt töredéke** = *Ethnographia*, 1947
10. **Előszó** (Préface). A zenei hangfelvételek archívumai (Archives de la musique enregistrée) = *Collection Phonothèque Nationale* (Paris). Catalogue établi par CIAP., UNESCO 1952
11. **Egy „hamis” zenekar** = *Zenetudományi Tanulmányok I.*, Kodály Emlékkönyv, 1953
12. **Előszó. Szépkenyerüszentmártoni gyűjtés** = *Népzenei monográfiák I.*, 1954
13. **Bevezető. Széki gyűjtés** = *Népzenei monográfiák II.*, 1954
14. **Előszó. Körispataki gyűjtés** = *Népzenei monográfiák III.*, 1955
15. **Előszó. Sopronmegyei virrasztóénekek** = *Népzenei monográfiák IV.*, 1956
16. **Előszó. Dunántúli táncok és dallamok I.** = *Népzenei monográfiák V.*, 1962.

---

³² Melinda Berlász: Contribution hongroise à l'organisation internationale des investigations de la musique folklorique. *Écrits de LL.*, 1934., 1939. In: *Studia Musicologica*, 1980, 427–458.

³³ A jegyzékben nem törekedtem az egyes művek teljes körű bibliográfiai adatainak közzétételére. Az adatokat vesd össze a bibliográfiával Lajtha László összegyűjtött írásainak első kötetében.

17. József Faragó – János Jagamas: **Moldvai csángó népballadák**. Könyvismertetés = Journal of the IFMC, 1958
18. Pál Péter Domokos – Benjamin Rajeczky: **Csángó népzene I**. Könyvismertetés = Journal of the IFMC, 1958

B) Kéziratos előadások

19. **A magyar népzene**. Kézirat, 1928
20. **A népdal keletkezése**. A közösség és az egyén szerepe a népdal keletkezésében. Előadás, Népművelési Intézet, 1952
21. **(A magyar siratóénekekről)**. Angol nyelvű fogalmazvány, 1962, oslói előadás (?)
22. **The varying significance of the folk music to people of different communities**. Angol című, magyar nyelvű fogalmazvány, 1962, oslói előadás (?)

Mint a fenti áttekintés mutatja, az előkészületi, új kötetben ismét a népzenei írások csoportja a legterjedelmesebb: 18 megjelent művet és 4 kéziratos előadást tartalmaz. A publikációk tartalmi és számbeli súlypontját – szemben a korábbi kötetrel – itt a második világháborút követő időszak termése képviseli, tekintettel a fent említett *Népzenei monográfiák* ötkötetes sorozatának bevezetőire, a tematikusan ide tartozó, *Egy „hamis” zenekar* című tanulmányra, továbbá az ekkoriban készült népzenei recenziókra.

A háború előtti írásművek első tárgykörbeli publikációi inkább a pályakezds irányából, s nem tartalmuk érettsége alapján értékelhetők. Néhány, háború előtt megjelent magyar és francia nyelvű, tájékoztató jellegű írásművet, mint a korábbi gyűjtemény egy-egy írásának újabb változatát–variánsát a teljesség kedvéért nagy örömmel tesszük publikussá.

A fejezet második egységében, a kéziratos előadások csoportjában jelenik meg Lajthának az az 1928-as, terjedelmes kézírata, amelynek történetéről számos feltételezés hagyományozódott. *A magyar népzene* címen, Lajtha Lászlóné egykori kéziratában megőrzött írásművet a családi szájhagyomány szerint Lajtha eredetileg az 1928-as Prágai Népművészeti Kongresszuson tartandó előadásának szánta, ettől a szándékától azonban több szempont miatt eltekintett, és Prágában új témával

foglalkozó előadást olvasott fel.³⁴ A fogalmazványként megőrzött kéziratba számos, idegen kéztől származó utólagos bejegyzés került, és felmerül a kérdés, hogy Kodály memoranduma³⁵ a *Hátrahagyott írásokban* talán ennek a Lajtha-kéziratnak az összefüggésében készült. A nehezen tisztázható kérdéseket felvető írásmű kritikai értelmezését a Lajtha-kutatás újabb forrásvizsgálatai – reményeim szerint – támogatóan befolyásolhatják. Az 1990-es években hasonlóképpen problematikusnak látszott a tartalomjegyzékben 21. és 22. számmal jelölt, 1960-as évekbeli fogalmazványok közreadása is, mert a töredékes írásművek rekonstrukciójához szükséges források akkor még nem álltak rendelkezésre.

Az új kötet néptáncfejezete csupán két közleménnyel egészítheti ki az első kötet néptánc-tanulmányait, gyakorlatilag viszont *A Magyarság Néprajza* sorozat IV. kötetében, a Gönyey Sándorral társszerzőségben készült Tánc fejezet, az első kötet valamennyi tánc tematikájú írásművének többszörös terjedelmét igénylő újraközlésként értelmezhető. Hasonló rendeltetést teljesített a másik néptánc tárgyú publikáció: a francia nyelvű, *Nouvelle Revue de Hongrie* évfordulós kötetének – a *La Hongrie entre l'Orient et l'Occident* című könyvnek – néptáncfejezete, amely a tárgykörben újabb szerzői összefoglalást képvisel. A francia–magyar kulturális együttműködés jegyében, már a világháborús eseményekkel egy időben, 1944-ben, Párizsban megjelent kiadvány alapján véve művelődéstörténeti kuriózumot képvisel, nem szólva arról, hogy a Lajthának szóló megbízás egyértelmű, a szerzőt illető megtiszteltetésként értelmezhető. Ha pillantást vetünk a kötetben publikáló szerzőtársak névsorára: többek között Apponyi Albert, Babits Mihály, Mályusz Elemér, Veress Sándor közreműködésére, Lajtha korabeli szellemi szerepvállalása szembetűnően érvényesül.

Áttekintés a II. kötet néptánc-fejezetében közölt művekről:

---

³⁴ Lásd a 18. lábjegyzetet.

³⁵ Kodály Zoltán: *Hátrahagyott írásai* II. Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers. Szerk.: Vargyas Lajos, Szépirodalmi Kiadó Budapest, 1993., 255. A kéziratnak ezt a feltevést igazoló vizsgálata még nem történt meg.

II. A MAGYAR NÉPTÁNCRÓL

23. **Tánc** (társszerző: Gönyey Sándor) = A Magyarság Néprajza IV., 1943

24. **A magyar tánc** (La danse hongroise) = La Hongrie entre l’Orient et l’Occident. Paris, 1944

A második kötetben – az első gyűjteményben lezárult témakörök következményeként – már csak három fejezetre van szükség. A harmadik egységben a kisebb publicisztikai művek jelennek meg: az első fejezetben Lajtha kritikusi tevékenységének kisebb korai közleményei, melyeket az Új Nemzedékben és a Protestáns Szemlében közölt.

A fejezet második egysége a különféle tárgyú és tematikájú írások és kéziratok vegyes publikációit tartalmazza; tagadhatatlan, hogy a függelék jellegű, vegyes műcsoport értékét azok az újonnan előkerült szerzemények fogják megemelni, amelyek az elmúlt két évtizedben kerültek látóköreinkbe.

Áttekintés a kisebb publicisztikai műveket tartalmazó fejezetről:

III. KISEBB PUBLICISZTIKAI MŰVEK

A) Zenekritikák

25–40. **Farkas Ödön Ady-dalairól**. Kritika = Nemzeti Ifjúkor, 1910.

Új Nemzedék-kritikák: 1919, 1920.

Protestáns Szemle-kritikák: 1927–1933

41. **A szent fáklya. Kritika Dohnányi-Galafrés balettjéről** = Archives Internationales de la Danse, Paris, 1935

42. **Egy magyar szakrális tánc** (Une danse sacrée de la Hongrie) = Archives Internationales de la Danse, Paris, 1936

B) Különböző tárgyú írások

43. **Kern Aurél**. Nekrológ = Crescendo, 1928

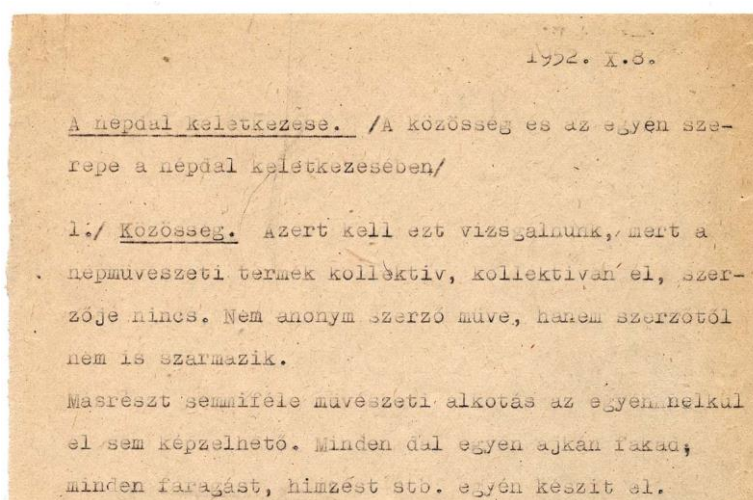
44. **Egy Szent Erzsébet himnusz Zsigmond király korából** (Varjú Elemérről) = Könyvbarátok Lapja, 1928

45. **The psychological background to magyar music** = The Young Magyar-American, Winnipeg, 1936

46. **Konfirmál a fiam** = Kálvintéri Lapok, 1937

47. **Popular art composition flourish in Hungary** = The Young Magyar-American, Winnipeg, 1937
48. **Mozart.** Előadás a Nemzeti Zenedében, 1941
49. **Mi a művészet?** Előadás, 1942
50. **A romantikáról.** Előadás, 1942

Befejezőként egy új szerzeményt, az első kötet lezárását követően felbukkant Lajtha-előadás kéziratát mutatom be. A fogalmazvány Lajthának a Népművelési Intézetben, 1952 őszén tartott előadását őrizte meg. A felolvasott szöveg lejegyzője az előadás egykori hallgatója, Borsai Ilona zenetörténész volt. Az ő hagyatékából juttatták el hozzám a Lajtha-előadás szövegét, azzal a céllal, hogy az előkészületben lévő második írásgyűjteményben közlétegyük.

A Lajtha-előadás gépiratának első sorai (kattintásra nagy méretben megnyílik)

A címben feltett kérdésre a II. kötet előzetes tartalomjegyzékének bemutatásával kíséreltem meg választ adni. A két írásgyűjtemény áttekintésének eredményeként megállapítható, hogy az előkészületben lévő második kötet az első gyűjtemény tematikus, szerkezeti kiegészítéseként újabb félszáz irodalmi alkotással teszi teljessé Lajtha tudományos és irodalmi életművének magyar nyelvű kritikai kiadását.

Záró gondolatként Kardos László irodalomtörténész 1970-es évekbeli nyilatkozatából származó idézetre hivatkozom. A professzor, aki már hosszú-hosszú évek óta foglalkozott egy magyar költő munkásságának kritikai kiadásával,

megnyugtatóképpen a következőket mondta a mások számára rendkívül elhúzódónak tűnő munkafolyamatról:

„Még úgy látom, 1-2 évet igénybe vesz a munkám. De ezt a körülményt ne tekintsék sajnálatra méltónak, mert az életemet tettem fel erre a feladatra.”³⁶

---

³⁶ Kardos László: Az irodalomtudomány műhelyében. In: Kerényi Mária: Életrajz helyett. Gondolat kiadó, Budapest, 1978. 87–98.